

Hasta-Hekim ve Sağlık alışanı İlişkisi Ve Etik

Hasta Ve Özellikleri

OHasta

OHasta ve Rol Gücü;

- ✓ Hastalığı nedeniyle rol ve sorumluluklarını tam olarak yerine getiremeyebilir,
- ✓ Fiziksel gücü azalmış, hareketleri kısıtlanmış ve duygulanımı etkilenmiş olabilir,
- ✓ Çevreden daha çok ilgi, dikkat, sevecenlik ve hoşgörü bekler,

Hasta Özellikleri;

Hastanın Sağlık çalışanlarından ve Kurumdan Beklentileri

Hekim ve Sağlık Ekibi Anlayışı

○ Ekip;

- ✓ Aynı amaç için ve işbirliği ile çalışan, bilgi, beceri, yetki ve sorumluluklar yönünden birbirlerini tamamlayan, farklı meslek üyelerinin oluşturduğu çalışma grubudur,
- ✓ Bir amaç doğrultusunda uzmanlıklarını birbiriyle paylaşmak üzere bir araya gelmiş, farklı bilgi ve beceriye sahip üyelerden oluşan grup,

○ Sağlık Ekibi Özellikleri;

- ✓ Hekim ekibin şefi, başkanıdır, ancak bu ona bir üstünlük duygusu ve büyüklük kompleksi vermemeli,
- ✓ Hekim, lider yönetici özelliği kazanmalı; insan özelliklerini ve insani değerleri göz önünde bulundurarak, herkesi motive ederek, işi sevdirecek, kararlara katarak kurumun amaçları doğrultusunda yönetmeli,
- ✓ Birbirini tamamlayıcı ve işbirliğine önem veren ekip ruhunu vermeli,
- ✓ İşbirliği için, karşılıklı saygı, açıklık, deneyimleri paylaşma, bilgi alış verişinde bulunma temel olmalıdır,
- ✓ Ekip ilişkisinde özel ilgi, ilişki ve eğilimler değil, farklı mesleklerin bilgi ve becerileri önemlidir ve bunları en iyi biçimde kurum amaçlarıyla örtüştürmelidir,
- ✓ Hastanın zarar gördüğü bir durumda meslektaşlarını haksız yere kayırmamalı, hata nedenlerini ortadan kaldırmalı, hata yapılmaması için gerekli önlemleri almalıdır,

Hekimlik ve Etik

- **Etik;** Ahlaksal değer yargıların ve davranışların standartlarını, altında yatan felsefi ilkeleri inceleyen felsefe ve kuramsal ahlak bilim dalıdır,
- **Tıbbi Etik;** Tıp ve uzmanlık alanlarına özgü davranış kalıplarını belirleyen etik ilkeleri inceler,
  - ✓ Değer sorunları ve çatışmaların çözümünde önemi bulunan tıbbi etik bir çok kuraldan oluşur,
  - ✓ Bu kuralların tek bir doğrusu olmayabilir, çoğu kez tartışmaya açıktır,
  - ✓ Etik kuralların doğruluğu, yararı görecelidir, koşullara, toplumdaki topluma, kişiden kişiye değişebilir, tartışılabilir konulardır,
  - ✓ Mantık örüntüsü içerisinde, her türlü etmen, enine boyuna tartışılabilir,
  - ✓ Süper ego, alt beyin, vicdan, empati gibi ruhsal düşünle de ilgilidir,
  - ✓ Uygulamada deontolojiyi de kapsar,
  - ✓ Günümüzde tıbbi etiğin temelleri Nuremberg Kodu, Helsinki, Tokyo ve Lizbon Bildirgeleri ile atılmıştır,
- **Deontoloji;** Bir meslekle ilgili bağlayıcı ve zorlayıcı kuralları belirleyen bilim dalı,
  - ✓ Meslektaşlar arası ilişkilerin düzenlenmesinde yol gösterici öneme sahip,
  - ✓ Etik kuralları göz önünde bulundurur, ancak etik kurallar daha soyut olabilir,

Hekimlikte Etik Konu ve Sorunlar

1.Hekimlerle İlgili Olanlar;

- ✓ Meslekle ilgili bilgi ve becerileri en iyi biçimde öğrenme ve uygulama zorunluluğu, malpraktis(tıbbi hatalar) olmamalı, en aza indirilmeli,
- ✓ Gelişmeleri izleme, kendini geliştirme zorunluluğu,
- ✓ Sağlık sorunu(hastalığı) olan herkese yardım etme yükümlülüğü, yaş, cinsiyet, dil, din, mezhep, etnik köken, sosyo ekonomik düzey ve tabaka ayırımı ve iltimas yapılamaz,
- ✓ Hastaya, yakınlarına ve diğer çalışanlara değer vermeli, etik ilkelere uyulmalı,

2.Meslek/Hekimlik Andı;

- ✓ Mısır'da İmhotep, Eski Yunan'da Eskülap gibi rahip hekimler hasta hekim ilişkisine yönelik dinsel(mistik) kökenli de olsa bazı kurallar koymuşlardır(M.Ö: 3000),
- ✓ Hipokrat, hasta-hekim ilişkilerine yönelik meslek andı geliştirdi(M.Ö: 5.yy.),
- ✓ İbn-i Memnun ve İbn-i Sina, yoksul hastaların gözetilmesi, desteklenmesi, hastalar arasında ayırım yapılmaması, hekimin mesleğiyle ilgili yeni bilgi edinme çabası göstermesi gerektiği ilkelerini kapsayan andı, geliştirmişlerdir(13.yy'da Kahire'de bir hastanede),

Hekimlikte Etik Konu ve Sorunlar

3.Hastalarla İlgili Olanlar; Çağdaş Tıp Yaklaşımına Göre,

- ✓ Hastanın görüş ve düşüncelerine değer verilmesi, edilgen değil etken olması,
- ✓ Bazı yeni değerler ortaya çıkmıştır(Müşteri/Hasta, Hasta Hakları/Hekim Hakları vb.),
- ✓ Herkesin sağlıklı yaşama, sağlık hizmetlerinden en iyi biçimde yararlanma hakkı vardır,
- ✓ Hastanın hekim seçme özgürlüğü, tedaviyi kabul ya da reddetme hakkı vardır,
- ✓ Hastanın tetkikler, tanı ve tedavi konularında bilgi alma hakkı vardır,
- ✓ Herkesin rahat ve ızdırapsız, acısız, ağrısız ölme, ölmeden önce dinsel destek alma ya da reddetme hakkı vardır(İmam, Papaz, Haham vb.),

4.Hekimin Bilgileri Saklaması ve Kötüye Kullanmaması;

- ✓ Sır saklama,
- ✓ Tıbbi bilgileriyle işkence yapamaz, işkence yapılması için kullanamaz, işkence için gözlemci olamaz,
- ✓ Bilgisizlik nedeniyle bile olsa hastaya kötü davranamaz, yanlış uygulamalarda bulunamaz,
- ✓ Hastayı parasal çıkar için kullanamaz,

Hekimlikte Etik Konu ve Sorunlar

5.Sağlık Araştırmaları ve Toplumla(Kamuoyuyla) Paylaşma;

- ✓ İlaç ve tedavi amaçlı maddeler, önce hayvan deneyleri yapılmadan, doğrudan insanlar üzerinde kullanılamaz,
- ✓ İlaç ve tedavi amaçlı maddelerin alanyazında(literatür) zararlı olduğuna ilişkin bilgi varsa, asla kullanılamaz, bu nedenle literatür iyi taranmalıdır, o maddenin ya da ilacın zararlı dozu onam alınmış bile olsa kullanılamaz,
- ✓ Araştırmaya katılacaklardan onam alınmalı, ancak gerekiyorsa(gruplar arası karşılaştırmalı araştırmalarda) “Farkına Vardırmama İlkesi” uygulanabilir,
- ✓ Katılımcılara araştırmanın amacı, yapısı, uygulama tekniği, tehlike ve riskleri açıklanmalı ve kişinin yazılı onayı alınmalı,
- ✓ Araştırma sonuçları, toplumla, kamuoyu ile, konunun ilgilileriyle makale, bildiri ve rapor halinde paylaşılmalıdır,

6.Gebeliğin Sonlandırılması;

- ✓ 557 ve 2728 yasalara uygun olarak gebelik sonlandırılabilir,
- ✓ 10 haftaya(2,5 aylık) kadar karı-koca rızasıyla sonlandırılabilir(MR:Mestürüel Regülasyon),
- ✓ Yasaya uygun olsa da, dünya’ya gelecek bir insanın hakkı elinden alınabilir mi? (Etik kural/tartışma),
- ✓ Gebelik oluşmadan önce kontraseptif yöntemle korunma daha önemli,

Hekimlikte Etik Konu ve Sorunlar

7.Yapay Döllenme;

- ✓ Homolog inseminasyon; Sperm vericinin kadının kocası olduğu yapay döllenme, Türkiye’de serbesttir,
- ✓ Heterolog inseminasyon; Sperm vericisinin kadının kocası dışında bir erkeğin olduğu yapay döllenme, hukuksal sorunları çoktur, Türkiye’de serbest değil,

8.Genetik Uygulamalar;

- ✓ İstenen özellikte birey oluşturma girişimleri(Kopyalama), hayvan kopyalanması yapılmakta(Dolly Koyun), ancak insan kopyalanması, etik sorunlar yaratacağı nedeniyle uygulanmamaktadır,
- ✓ Genetik çalışmalar devam etmekte, genetik geçiş özellikli hastalıkların bebeklikte önlenebileceği ve tedavi edilebileceği düşünülmekte,
- ✓ Kök hücre tedavisi uygun,
- ✓ Kromozomların ucundaki DNA zinciri uzunluğuna telomer denir, her hücre çoğalmasında telomer bir miktar kısalır, zamanla hücre çoğalamaz olur (Yaşlanma),
- ❖ Telomer kısalmasını, Telomeraz Enzimi bir miktar önler,
- ❖ Telomer kısalması olmadığı için çoğalması devam eden hücreler: Sperm/Ovum, Kök Hücre ve Kanser Hücresidir,
- ❖ Kopyalama vücut hücresinden yapılmakta, bu hücrenin de daha önce telomer kısalması nedeniyle ömrü kısaldığından, kopyalanan canlının ömrü kısadır ve etik değildir,
- ❖ Telomeraz enzimi sentezlenip, genç kalmak ve ömrü uzatmak için vücuda verilebilmekte ise de, vücut hücrelerinde yaptığı gibi kanser hücrelerinin çoğalmasını da artırdığından, pratik ve etik değildir,

Hekimlikte Etik Konu ve Sorunlar

9. Organ Transplantasyonu;

- ✓ Hekim-Alıcı-Verici görüş ve uyumu çok önemli,
- ✓ Onam gerekir,
- ✓ Organ, satmak ve satın almak yasalara göre Türkiye'de yasaktır,

10. Kaynak Kullanımı; Sağlık için ayrılan kaynakların, önceliği koruyucu sağlık hizmetleri için mi, yoksa tedavi hizmetleri, organ nakli, yapay dölllenme ve anti-aging uygulamaları için mi olmalıdır?

11. Etik Kurul;

- ✓ Hastanelerde gerekli durumlarda etik kurul oluşturulmaktadır, genel olarak,
- ❖ Hastayı en iyi tanıyan iki hekim,
- ❖ Bir hemşire,
- ❖ Hasta ailesinden biri,
- Yaptırım ve yetkisi pek yoktur, yol gösterici işlevi vardır,
- Sağlık personelinin eğitimi,
- Hastaya ve ailesine yardım, hastanın özerkliğini korumak,
- Araştırmalara izin işlevi,

Kaynaklar

- Doğan, Orhan.,(1999). **Tıp Fakülteleri için Davranış Bilimleri**, Sivas: TC Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları ,No:75, 2. bs.
- Doğan, Y. B.(Edit).,(1998).**Davranış Bilimlerine Giriş**, Klinik Kitaplar Serisi, Ankara :Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Antıp AŞ Yayınları, 2.bs.
- Cüceloğlu ,Doğan.,(2000). **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları**, Aralık: Remzi Kitabevi, 10. Baskı.
- Oktay, Mahmut., (1995).**İletişimciler için Davranış Bilimlerine Giriş**, İstanbul: Der Yayınları.
- Turan Tuncer, E., (1998). “Hasta-Hekim İlişkisi”. **Davranış Bilimlerine Giriş**. Doğan, Y. B.(Edit). Klinik Kitaplar Serisi, Ankara :Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Antıp AŞ Yayınları, 2.bs.
- Doğan, O., (1994). “Tıbbi Etik”.Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 16(2):187-191.
- Kuçuradi, I., (1993). “Sağlık Bilimlerinde ve Uygulamalarında Etik Sorunlar”. Toplum ve Hekim, 57:26-29.
- Bilge, N., (1990). “Sağlık ve Etik”. Sağlık ve Toplum, 3:47-49,
- Bridge, W., (1981). “Communicating with dying patients and their relatives”. Communication in Nursing Care, London: HM, M Pub.
- Doğan, O., Doğan, S., (1994). Kişiler Arası İlişkiler. Ankara: Somgür Yayınları.